

AVRUPA BİRLİĞİ ADALET DİVANI*

F. Kerim ANADOLU**

GİRİŞ

Türkiye, Avrupa Birliğine 14 Nisan 1987 tarihinde tam üyelik başvurusunu yapmış bulunmaktadır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliği durumunda uyum çalışmaları yanında hukuki sorunlarla karşılaşmaması için Avrupa Birliği ve Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD)'m kendine özgü bir hukuki yapıya sahip olduğunu, uygulamada bu niteliğin¹ daima gözönünde bulundurulması gerektiğini burada vurgulamak gerekir.²

Bu nedenle, Avrupa Birliği hukukunu, Avrupa Birliği temel hukuk normlarını içeren "Avrupa Birlik Hukuku" ve Yargılama Usul hükümlerini kapsayan "Avrupa Birliği Adalet Divanı" hukuku olmak üzere iki ayrıma tabi tutarak incelemek mümkündür.

Avrupa Birliği hukuku; Birliğin hukuki yapısı; Birlik hukuku kaynaklarından Tüzüğün iç hukuktan önce uygulanması³, Direktiflerin niteliği⁴, diğer birlik

* Bu çalışmamız Doç. Dr. Tugrul ARAT danışmanlığında 1993-1994'te hazırlanıp savunulmuş ATAUM Temel Eğitim Uzmanlık tezi özetidir

** Dr., Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Öğretim Elemanı

¹ Uluç, ÖZÜLKER, Avrupa Toplulukları Kurumları Hukuku. Ankara, 1988 s. 1

² İlhan, AKİPEK, Devletler Hukuku (Devlet), Ankara, 1964, s. 7

³ Seza REİSOĞLU, Ortak Pazar Hukuku, Ankara, 1973, s.29

⁴ Ergun, ÖZSUNAY, AET Hukukunun Koordinasyonu... İstanbul, 1979, s.1

hukuku kaynaklarından, Kararlar, Tavsiyeler, Görüşler, Açıklamalar Birlik hukukunun bazı ortak kurallar tespiti ile milli hukuka standardizasyonu⁵ ve Birlik hukukunun Primer ve sekonder etkisi⁶ ve Birlik hukukunun supranasyonel özelliđi⁷ ve Birlik hukukunun supranasyonelitesinin bütünüyle kurucu anlaşmalardan kaynaklanması... gibi konuları kapsamaktadır.⁸ Ancak, bunlar ayrı bir inceleme konusu yapılabilecek nitelikte olduğundan konumuzun dışında bırakılmıştır. Bizim inceleme konumuz, Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD)'dır. Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD), Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT), Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerji Topluluğu (AAET)'nin yargı organıdır. Bu üç topluluğu Avrupa topluluğu denmekte ve bu toplulukların gelişimi ve birleşimi sonucu Avrupa Birliği oluşmuş bulunmaktadır. Avrupa Birliğinin asıl organları, Konsey (Yasama), Komisyon (Yürütme), Parlamento (Denetim), Adalet Divanı (Yargı) dır. Ekonomik ve Sosyal Komite, Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Sayıştay'ı yardımcı organlarıdır.⁹

Bu çalışmamızda Avrupa Birliği asıl organlarından Adalet Divanı (ABAD)'ın Teşkilat Yapısı ve Yetkisine değinildikten sonra, Gördüğü Davalar açıklanmaya çalışılmıştır. Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın gördüğü davalar üzerinde durulmak suretiyle, Birlik anlaşmalarının uygulanması ve yorumunda hukuka saygıyı sağlamakla görevli¹⁰ Divanın Teşkilat Yapısı ve Yetkisinin önemi daha iyi anlaşılmiş olacaktır.

AVRUPA BİRLİĞİ ADALET DIVANI (ABAD)

I. TEŞKİLAT YAPISI

Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD)'m, Teşkilat Yapısını Mahkeme (Yargıçlar) ve Yardımcı Birimler olmak üzere ikiye ayırma yolu ile incelemek mümkündür.

⁵ John, Temple, LANG, İktisadi Kalkınma Vakfı Der. 19.12.1987, s.6

⁶ Ayşe Fusun, ARSAVA, Avrupa Toplulukları Hukuku ve Bu Hukukun Ulusal Alanda Uygulanmasından Doğan Sorunlar, Ankara, 1989, s.10; Cenk Alp, DURUK, Birincil ve İkincil Topluluk Kuralları, Avrupa Topluluk Hukukun Kaynakları, adalet Dergisi, Temmuz, Ağustos. Ankara, 1989, Sayı:4, s.122

⁷ ARSAVA, a.g.e., s.4

⁸ Haluk, GÜNUĞUR, Topluluk Hukuk Düzeni ve Egemenlik Kavramı "Türkiye İktisat Dergisi, Ağustos, 1988 Sayı:2, s.6

⁹ Ömer, BOZKURT, Avrupa Topluluğu ve Türkiye, TODAİE Yayın, Ankara, 1987. s.20 Hamza EROĞLU, Devletler Umumi Hukuku, Ankara, 1984, s.97

¹⁰ Musa SIVACIOĞLU, "Avrupa Topluluğu Adalet Divanı'nın Yargı Yetkisi" Adalet dergisi, 1990, s. 109- 110

A- Mahkeme Teşkilatı

Avrupa Birliği Adalet Divanı uluslararası nitelik taşır.¹¹ ABAD'ın geçici merkezi Luxemburg'da bulunmaktadır.¹²

Mahkeme 6 yıl için seçilen bağımsız, güvenceli, daimi görevli yargıçtan oluşmaktadır. Her üye ülkeden bir yargıcın yanı sıra genellikle¹³, İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya'dan dönüşümlü olarak seçilen bir yargıç bulunmakta ve üç yılda bir kısmen yenilenmektedir¹⁴. Hakimlerin seçiminde vatandaşlık koşulu zorunlu değildir.¹⁵

Ayrıca, 1987 de Tek senedi ile Avrupa Birliği ilk Derece mahkemesi kurulmuş ve bunun kararları, Avrupa Birliği Adalet Divanınca Temyiz yolu ile inceleme konusu yapılmaktadır¹⁶.

B- Yardımcı Birimler

Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın Yardımcı Birimleri ise; Hukuk Sözcüleri, Başkatip, Yardımcı raportörler, Hukuk Araştırma Görevlileri, yazı işleri, Kütüphane ve Dökümantasyon, Arşiv Hizmetleri, Dil Hizmetleri, Enformasyon Birimleri ve diğer memur ve görevlilerden oluşmaktadır.¹⁷

II-AVRUPA BİRLİĞİ ADALET DİVANI'NIN YETKİSİ

A- Genel Olarak

Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) genellikle üye devletlerin birbirleri ve Komisyonunun üye devletler aleyhine açtığı davalar ile, Birlik kurumlarına karşı açılan davalara bakmaktadırlar. Bunun dışında açılan ve statüsünde belirtilen davalar tali derecededirler.¹⁸

¹¹ Hüseyin PAZARCI, Uluslar arası Hukuk Dersleri, Birinci Kitap, Ankara, 1 985, s:XXIV

¹² Haluk GÜNUĞUR, Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Anlaşma, Ankara, 1988; AET Anlaşması, md. 216

¹³ Tuğrul ARAT, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı, Ankara, 1989, s. 13

¹⁴ Avrupa Topluluğu ve Türkiye, 2.Baskı, Ankara, 1993 s. 283, ARAT, s. 13

¹⁵ Tuğrul ARAT, Topluluklarda Yargı Denetimi, Avrupa Topluluğu Hukuku Sempozyumu, Danıştay Yayınları, No: 49, Ankara, 1990, s. 127; ARAT, ATAD, a.g.e. s. 15-28; Hilmi DURSUN, Avrupa Topluluğu ve Türkiye AET İlişkileri, Ankara, 1984, s. 33

¹⁶ Tuğrul, ARAT, Avrupa Topluluğu Hukuku, Yayınlanmamış Ders Notları, 22.10.1993

¹⁷ ARAT, ATAD, a.g.e., s. 15-28

¹⁸ AET, Anlaşması m. 188, 44. Nuri TORTOP, Yönetim Hukuku, Ankara 1983

Anlaşmaların ve Birlik organlarının kararlarının uygulanmasında ve yorumlanmasında "Önkarar" yöntemiyle karar verilmektedir.¹⁹

Buna göre, Milli seviyedeki uyuşmazlıklar, Milli Mahkemelerde çözümlenmektedirler.

Topluluk, diğer bir deyişle, Birlik arası ÷lkelerdeki uyuşmazlıklar ise, Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD)'ça çözümlenmektedir. ABAD yetkisi dışındaki ihtilaflar ise, ÷lkelerin Milli Mahkemelerince çözümleneceği kabul edilmiş bulunmaktadır.²⁰

B- ABAD'ın Yargı Yetkisi

I- Yargı Yetkisinin Subransiyonal Niteliği

Birlik hukuku iki hukuk kaynağına dayanmaktadır. Bunlardan birincisi, Birlik Kurucu anlaşmaları, ikincisi ise, anlaşmaların çizdiği çerçevede yetkili organ tarafından ihdas edilen hukuktur.

Birlik anlaşmalarının oluşturduğu hukuk "Primer hukuk", "Asli hukuk" anlaşmaların verdiği yetkiye istinaden ihdas edilen hukuk Sekunder (ikinci derecede hukuk) denilmektedir.²¹

Divanın yargı yetkisi ve topluluk hukuku kurallarından kaynaklanmaktadır. Topluluk hukukunun kurucu anlaşması olan Roma Anlaşmasında açıkça belirtilmemişsede supransiyonal özelliğe sahip olduğu vurgulanmaktadır.²² Topluluk hukukunun subransiyonalitesi bütünüyle kurucu anlaşmalardan kaynaklanmaktadır. Birlik tasarrufları Anayasa'ya uygunluk denetimine tabi değildir. Milli kanunların ve Anayasa değişikliklerinin topluluk hukukunu ortadan kaldıramaması ve Birlik hukukunun münhasıran Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) tarafından yorumlanabilmesi, Birliklerin kendine özgü karakterinden kaynaklanmaktadır.

²⁰ Tuğrul ARAT, Avrupa Topluluğu Yayınlanmamış Ders Notları, 1.11.1993

²¹ Ayşe Fusun ARSAVA, Avrupa Toplulukları Hukuku. Ankara, 1983, s. 10

¹⁹ Avrupa Topluluğu ve Türkiye, Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayını, 2.Baskı, Ankara, 1993, s..283

²⁰ Tuğrul ARAT, Avrupa Topluluğu Yayınlanmamış Ders Notları, 1.11.1993

²¹ Ayşe Fusun ARSAVA, Avrupa Toplulukları Hukuku. Ankara, 1983, s. 10

²² Roma Anlaşması, md. 15,23,113,176,138,169,177,148 ve 189. Haluk GÜNUĞUR, Topluluk Hukuk Düzeni ve Egemenlik Kavramı Türkiye İktisat Der. / Ağustos, 1988, Y.I.S.2 s.2: N. Yüksel TALAYMAN" T.C. Anayasası'nın Milletlerarası anlaşmalara Bakış Açışı ve AT Hukukunun, Anayasa çerçevesinde Uygulanabilme İmkanı," Adalet Dergisi, Mart-Nisan 1989, Ankara, s. 24

Milli hukuk AB hukuk ile karşılaşırsa, topluluk hukuku öncelikle uygulanır. Ancak, her iki hukuk kuralı da varlığını koruyacaktır. Topluluk dışındaki üçüncü ülkelerin vatandaşlarına bu milli hukuk kuralları uygulanabilecektir.²³

2- Yargı Yetkisinin Kaynakları

Yargı yetkisinin kaynakları; Kurucu anlaşmalar²⁴, Avrupa Ekonomik Birliği Adalet Divanı Statüsünde Dair Protokol²⁵ ve ABAD Usul kurallarıdır.²⁶

3- Yargı Yetkisinde Ölçü

ABAD Birlik düzeninin yargı organıdır. Birlik düzenine ilişkin uyuşmazlıkları, Birlik hukukunu uygulamak suretiyle çözümlenmektedir. Bunun sonucu olarak, kural olarak üye devletlerinin milli yargı düzenlerine ilişkin uyuşmazlıkları karara bağlamak konusunda yetkili bulunmamaktadır. Öte yandan, üye devletlerin milli hukukların uygulanmasını gerektiren uyuşmazlıkları çözmekte ABAD'ın yetkisi dışında bulunmaktadır.

Egemen devletler ülkesinde kendi hukukunu uygular. Avrupa Birliği ise, hem kendi milli hukuk düzenini ve hemde, Avrupa Birliği, hukuk düzenini uygulamaktadır. Avrupa Birliği hukuk düzeni gelişmekte olan bir hukuk düzenidir. Devletlerin aleyhine bir icra yetkisi yoktur. Divan, Birliğin yüksek mahkemesidir. Birlik kurucu anlaşmalarından organlara verilen yetkilerden doğan uyuşmazlıklara Divan bakar. Devletler kendi yetki alanını sınırlamış, bu yetkisini anlaşmalarla Avrupa Birliğine devretmektedirler. Birlik Kurucu anlaşmalarında açıkça belirtilen davalara Divan bakmaktadır. Avrupa Birliği kuruluş anlaşmalarında bu konu açıkça belirtilmemişse, buna ilişkin uyuşmazlık Divanda görülmez. Milli Mahkemelerde görülür. Eğer Kurucu anlaşmalarda belirtilmişse, bu Avrupa Birliği İlk Derece Mahkemesi ve Divanda görülür.²⁷

Milli Mahkemelerde Birlik hukukuna ilişkin davaları görebiliyor. Ancak, iki konuda Milli Mahkemeler yetkili değildir. Bunlardan birincisi, Avrupa Birliği Kurallarının yorumu, ikincisi ise, Avrupa Birliği organlarının işlemleri ve tasar-

²³ Tuğrul ARAT, Avrupa Topluluğu Hukuku, yayınlanmamış Ders Notları, 1.11.1993

²⁴ AET Anlaşması, md. 164-168; AAET Anlaşması, ~. 136-160; AKÇT Anlaşması, m. İ. 31-34; ALİEFENDİOĞLU, "Adalet Divanı Kararları... s. 25

²⁵ 3 Mart 1959 da kabul edilmiş ve AT Resmi Gazetesinde 18.1.1960 tarihinde yayımlanmıştır.

²⁶ 3 Mart 1959 da kabul edilmiş ve AT Resmi Gazetesinde 18.1.1960 tarihinde yayımlanmıştır

²⁷ ARAT, AT Hukuku, 1.11.1993 İşıl, ÖZBAKAN, Avrupa Topluluğu Adalet Divanı'nın Yargı Yetkisi. Avrupa Topluluğu Konusunda Araştırmalar, MGB. Yayını Eylül Ankara, 1988, s.1vd.

ruflarının iptali için açılan davalardır. Buna ilişkin uyuşmazlıkları milli mahkeme istese de yapamaz. Bu davalara bakmaya ilk derece ve bunun vereceği kararı temyizen incelemeye Divan yetkilidir. Divan bir tür Anayasa Mahkemesine, bir tür idare mahkemesine benzer. Tek dereceli mahkemedir. 1987 Tek senedin kabulü ile ilk derece mahkemesi kuruldu. Bu durumda, ABAD kararı üzerine temyizen Divana gidilmektedir. Anlaşmalarla Divanın göreceği davalar belirlenmiştir.²⁸ Ayrıca AET Anlaşmasına göre²⁹ işbu anlaşma tarafından Adalet Divanına verilen yetkiler saklı kalmak üzere, birliğin taraf olduğu uyuşmazlıklar, bu nitelikleriyle ulusal yargı organlarının yetkisi yalnız ABAD'a verilmeyip, milli mahkemelerde bu konuda yetkili kılınmış bulunmaktadır.

Öte yandan, divanın bir konuda yetkili olduğunun kabul edilebilmesi için, o konudaki yetkisinin varlığı, kurucu anlaşmalarda açıkça vurgulanması gerekmektedir. Divanın bu biçimde yetkisinin varlığının öngörülmemiş olduğu uyuşmazlıklar, Birlik hukukunun uygulanmasını gerektirirse de, milli mahkemelerce görülüp karara bağlanacaktır.³⁰ Fakat ABAD'ın yargı yetkisinin sınırlı yetki olmasına karşılık, bu yetki ilke olma özelliğini de taşımaktadır. Yani, Divan yetkisine giren konulara ilişkin davalar, milli veya milletlerarası nitelikte olsun Divan dışında başka bir yargı tarafından bakılıp, karara bağlanamamaktadır.

Görülüyor ki, bu açıklamalar sonunda ABAD'ın; Birlik Düzenine ilişkin bütün uyuşmazlıklarda ve Birlik hukukunun uygulama alanına giren bütün sorunlarda, prensip olarak, genel ve kapsamlı yetkiye sahip bir yargı organı olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü; Birlik hukuk düzeninde, Birlik kurumlarının yetkilerinin sınırlılığı ilkesi geçerlidir.³¹

AET Anlaşmasında yer alan "Her kuruluş iş bu anlaşma tarafından kendisine tanınan yetkilerin sınırları içinde hareket eder" düzenlenmesi uyarınca Birlik kurumlarının bir konuda tasarrufta bulunmaları, o konunun ait olduğu antlaşmada özel bir hükümle yetkilendirilmiş olmalarına bağlıdır.³²

Üye devletler arasında, kurucu anlaşmanın konusuna ilişkin uyuşmazlıklar ve ABAD'ın tahkim Şartı uyarınca yetkili kılınması, ABAD'nın ihtiyari yetkisine girmekte olup mecburi yetkisinin iki istisnasını teşkil etmektedir.³³

Tarafların arzularına tabi olmayan yetkiye mecburi, tarafların iradeleri ile belirlenen yetkiye ise, ihtiyari yetki denildiğini vurgulamak gerekir.³⁴

²⁸ Tuğrul, ARAT, Avrupa Topluluğu Hukuku Yayınlanmamış Ders Notları, 22.10.1993

²⁹ AET, Anlaşması, m. 183

³⁰ AET, Anlaşması, m. 183

³¹ Musa SIVACIOğLU, Avrupa Topluluğu Adalet Divanı Yargı Yetkisi, Adalet Dergisi, 1990, Sayı: 2, s. 98

³² SIVACIOğLU, a.g.e. s. 98

³³ ARAT, ATAD, s. 38-39

Üye devletler Birlikle ilgili anlaşmazlıkları sadece ABAD'a götürebilirler. Bunun dışında Uluslar arası Adalet Divanı gibi yargı organlarına götüremezler.³⁵

4- ABAD Görevleri

ABAD'ın görevi, Avrupa Birliği Antlaşmalarının uygulanmasında ve yorumlanmasında hukuka uyulmasını sağlamaktadır.³⁶ ABAD'ın kararları bağlayıcıdır. Ancak, ABAD'ın milli hukukları kararlarında bağlayıcı hukuk kaynağı olarak kullanamaz.³⁷ Çok nadiren uyuşmazlıklarda milli hukukun uygulanması istenebilir.³⁸

Divan, Kurucu Antlaşmalarda Avrupa birliği hukukunun etkinliğini sağlamakla doğrudan doğruya görevlendirilmişlerdir. Adalet Divanı böylece Birlik içerisinde meydana gelen faaliyetlerin Birlik hukukuna uygun olarak yürütülmesini sağlayan yargı organı konumunda bulunmaktadır.³⁹

Diğer taraftan Birlik hukukunun yorumlanması ve uygulanmasında, birliğin korunmasında ABAD'ın görevleri arasında kabul edilmektedir.

Bu arada Birlik hukuk düzeni içerisinde oluşan hukuki uyuşmazlıkları Birlik kurallarına uygun olarak çözümlenmek de ABAD'ın görevleri içerisinde bulunmaktadır.

Hüküm ve yorumları ile Adalet Divanı; Birlik kurumları, üye ülkeler, ulusal mahkemeler ve özel vatandaşlara uygulanabilecek gerçek bir Birlik hukukunu oluşturmaktadır.⁴⁰

Nitekim AET Anlaşmasına göre, Adalet Divanı işbu Antlaşmanın yorumlanmasında ve uygulanmasında hukuka saygıyı sağlar. Diğer kurucu anlaşmalarda da aynı anlamda hükümler yer almış bulunmaktadır. Bu da gösteriyor ki, her kuruluş da olduğu gibi, Avrupa Birliğinin de temelini hukuk, adalete saygı teşkil etmektedir.

³⁴ Baki KURU, Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı, A. Ü. Hukuk Fak. Yay. No: 469, 4. Baskı, Ankara, 1983 s. 117

³⁵ AET. Anlaşması, m. 219, AAET Anlaşması, m. 193, AKÇT. Anlaşması, m. 87 89/1

³⁶ AET. Antlaşması, m. 164, AAET Antlaşması m. 136, AKÇT. Antlaşması, m. 31

³⁷ Yüksel, İNAN-Sertaç BAŞEREN, "Avrupa Topluluğu Adalet Divanı'nın Yargı Yetkisi" "Amme İdaresi Dergisi Eylül 1986, Cilt: 19, Sayı: 3, s. 100

³⁸ Yılmaz ALİEFENDİOĞLU, AT. Divanı Kararları ve T.C. Anayasa'sında Yargı Yönünden Uyumu Sorunu" Amme İdaresi Dergisi, Haziran 1990, Cilt: 23, Sayı: 2, s.25

³⁹ ARSAVA, Avrupa Toplulukları Hukuku, a.g.e., s. 4 vd. ve 10

⁴⁰ The Institutions of the Eurplan Community European Fille (14/84) November, 1984, s. 7

Zira, "Adalet Mülkün Temelidir". Bu temel felsefeye aykırı bir kurum sürekliliğini koruyamayacağında öğretide birleşilmiştir.⁴¹

Bu amaca ulaşmak için Avrupa Birliği Adalet divanı Yorum davalarına bakma, Birlik düzeni hukuki uyuzmazlıkları çözmeye ile görevlendirilmiştir. Bu görev üye ülkeler ve Birlik ülkesi çerçevesinde yetki alanı içerisinde olup geçerlidir.

a) Yorum Davalarına Bakma

Divan antlaşmanın uygulanmasında ve yorumlanmasında yukarıda da değiştirildiği üzere hukuka saygıyı sağlamaktadır. Roma Antlaşmasına göre Antlaşmanın yorumu, Birlik kuruluşlarınca yapılan tasarrufların geçerliliği ve yorumu, Konsey tasarrufu ile kurulan kurumların statülerinin yorumu ile ilgili olarak "Önkarar (Preliminaryruling)" yöntemiyle karar vermeye yetkili bulunmaktadır.⁴²

b) Birlik Düzeni Hukuki Uyuzmazlıkları çözmeye

Divan kararı temyiz edilemeyen ve bağlayıcı olan bir adli mercii sıfatıyla, Birlik hukuk düzeni içerisinde oluşan hukuki uyuzmazlıkları, hukuk kurallarına ve adalete uygun olarak çözmeye işlevini de yüklenmiş bulunmaktadır.⁴³

Adalet Divanı bu görevlerini üç Avrupa Topluluğu bakımından gördüğünden, görev alanına son derece geniş bir sorunlar yelpazesi girmektedir.

Divan'ın bu görev alanını üç başlık altında incelemek mümkündür.

aa) Üye Devletlerin Diğer Üye Devletlere Karşı Açtığı Davalara Bakma

Roma Antlaşmasına göre, üye devletlerden birisi, diğer bir üye devletin yükümlülüklerini yerine getirmediği kanaatine varırsa Divana başvurabilmektedir. Ancak öncelikle meseleyi, diğer bir anlatımla konuyu Komisyona sunmak zorundadır. Böylece, komisyona gerekçeli görüş belirtme imkanı sağlanmaktadır.⁴⁴

bb) Komisyon'un Üye Devletlere Karşı Açtığı Davalara Bakma

Komisyon bir üye Devletin Antlaşmalardan doğan yükümlülüklerini yerine getiremediği kanısına varırsa, o devleti savunmasını yapmaya çağırmakta, ko-

⁴¹ ARAT, ATAD, a.g.e. s.29

⁴² AVRUPA TOPLULUĞU VE TÜRKİYE, Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Koordinasyon Genel Müdürlüğu, 2.Baskı, Ankara, 1993 s. 17

⁴³ Roma Antlaşması m. 177 AVRUPA TOPLULUĞU VE TÜRKİYE a.g.e. s. 16

⁴⁴ Roma Antlaşması, m. 195, AET. m. 169, m. 141

nuyla ilgili gerekçeli görüşünü bildirmekte, ilgili Devlet belirli süre içinde bu görüşe uymazsa, Divana başvurmaktadır.⁴⁵

cc) Topluluk Kurumları Aleyhine Açılan Davalara Bakma

Topluluk kurallarının hukuken bağlayıcı olanlarına karşı itiraz edilebilmektedir. Roma Antlaşmasına göre, Konsey ve Komisyon'un tavsiye ve görüşleri dışındaki işlemlerinin iptalleri talep edilebilir. İptal davası, Birlik organları, üye devletler, gerçek ve tüzel kişiler, tarafından açılabilir. Aynı çerçevede, Birlik kurumlarının ve memurlarının hizmet kusuru veya kişisel kusur sonunda oluşan zararların tazmini de talep edilebilmektedir.⁴⁶

Bunların dışında Birlik ile personeli arasında, personel rejimine ilişkin davalar, Avrupa Yatırım Bankasına ilişkin davalar, Konsey Tüzüklerinde öngörülen para cezalarının uygulanmasına karşı açılan davalar da Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın görevleri ve görev alanı içerisine girmektedir.⁴⁷

dd) Temyiz Davalarına Bakma

Divan, Temyizen ilk Derece Mahkemesi kararlarını incelemekte, bozma veya kabul kararı ile uyuşmazlığı esastan inceleyerek sonuçlandırmaktadır. Zira, Avrupa Tek Senedi ile kurulan ve çalışmaya başlayan ilk derece mahkemesi kararlarını temyizen inceleme, Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın görevleri arasında bulunmaktadır.⁴⁸

ee) Diğer Görevine Giren Davalara Bakma

Avrupa Birliğinde görülen davaları bir idari dava olarak sınıflandıranların yanında ABAD'ın davadaki yetkisine göre; uluslararası mahkeme olarak gördüğü davalar, Anayasa mahkemesi olarak gördüğü davalar, idare mahkemesi olarak gördüğü davalar, Medeni hukuk davalarına bakan mahkeme şeklinde gördüğü davalar, şeklinde sınıflandırıp, bu davalara ABAD'ın bakma görevinde olduğunu kabul edenlere de rastlanılmaktadır.⁴⁹

⁴⁵ AVRUPA TOPLULUGU VE TÜRKİYE, a.g.e. s. 17, Roma Antlaşması, m. 173 A.Şeref GÖZÜBÜYÜK; Yönetmelik Yargı, Ankara, 1982, s. 1 vd.

⁴⁶ AVRUPA TOPLULUĞU VE TÜRKİYE, a.g.e., s. 17, İNAN-BAŞEREN, Avrupa Toplulukları Divanı Yetkisi, a.g.m. s. 117

⁴⁷ BAŞEREN-İNAN, a.g.m. s. 117., 1 Kasım 1989 da Avrupa Birliği İlk Derece Mahkemesi görev başlamıştır.

⁴⁸ Wyerner, FİELD-M. Zeki GENÇ, "ATAD'ın Yetkileri ve İşleyişi" İstanbul Barosu Dergisi, Şubat-Mart, 1989, Sayı: 1, s. 69

⁴⁹ BAŞEREN-İNAN, a.g.m. s. 117

ABAD'ın bütün bu davalar yanında Disiplin Mahkemesi olarak gördüğü komisyonunda çalışan kişilerin görevlerini yerine getirirken işledikleri Disiplin suçları nedeniyle başka bir dava türünü de burada vurgulamak gerekir.⁵⁰

Divan ayrıca, tarafların uygun bulması durumunda, üye devletler arasındaki anlaşmazlıklarda da yetkili kılınabilmektedir.

III. AVRUPA BİRLİĞİ ADALET DİVANı'NIN GÖRDÜĞÜ DAVALAR

A. Genel Olarak

Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın gördüğü davalar, "Avrupa Birliği Adalet Divanı Yargılama Usulu"nın inceleme konusunu oluşturacak kadar geniş kapsamlıdır. Ancak, biz burada Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın gördüğü davaları idari dava ölçütüne göre, yetkiye göre, tarafların anlaşmalarına göre, Disiplin mahkemeleri ve temyiz davaları olmak üzere sınıflandırma suretiyle inceleyeceğiz.⁵¹

Ayrıca, Yargılama usulüne ve Kararların uygulanması konusuna da kısaca değinmekle yetinmek amacındayız.⁵²

B. Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın Gördüğü Davalar

Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın gördüğü davaları aşağıdaki ölçütlere göre sınıflandırma yoluyla incelemek mümkündür:

1- İdari Dava Ölçütüne göre Açılan Davalar

Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) idari dava ölçütüne göre açılan davalar; iptal davaları, ihmal (hareketsizlik) davaları, tazminat (tam yargı) davaları, ihlal davaları, Avrupa Yatırım Bankası ile ilgili davalar, personel davaları, para cezalarına ilişkin davalar, ön karar yöntemi ile açılan davalar, yürütmenin durdurulması... davalarıdır.⁵³

⁵⁰ Roma Antlaşması, m. 182, AVRUPA TOPLULUĞU VE TÜRKİYE, a.g.e., s. 16

⁵¹ Şeref GÖZÜBÜYÜK, Yönetmelik Yargı, Ankara, 1982; Şeref GÖZÜBÜYÜK, Yönetim Hukuku, Ankara, 1982; Tuğrul ARAT, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı, Ankara, 1989; Ali Ülkü AZRAK, Avrupa Topluluğunda İdare Yargımın Genel Esasları, İstanbul, 1982; Enver BOZKURT – Mehmet ÖZCAN – Arif KÖKTAŞ, Avrupa Birliği Hukuku, Ankara, 2002, s.92-101

⁵² ARAT, ATAD, a.g.e., s.II vd.

⁵³ Weyner FİELD-M.Zeki GENÇ, "ATAD'ın Yetkileri ve İşleyişi" İstanbul Barosu Dergisi, Şubat-Mart 1989, Sayı: 1 İstanbul, 1989 s. 69

a) İptal Davaları

Birlik organları aleyhine tasarruflarının iptali için açılan davalardır.⁵⁴

b) İhlal Davaları

Komisyon ve diğer üye Devletler tarafından, Birlik Hukukundan doğan bir yükümlülüğün yerine getirmekte direnen Devlet aleyhine açılan davalardır.⁵⁵

c) Tazminat Davaları

Birlik aleyhine açılan akçalı davalardır.⁵⁶

d) İhmal (Hareketsizlik) Davaları

Yapılması gereken bir işlemi yapmamakta direnen birlik kurumunu hukuka uygun davranmaya sevk etmek için açılan davalardır.⁵⁷

e) Personel Davaları

Birlik ile çalışanları arasında, hizmet ilişkilerini veya personel rejimini konu alan davalardır.⁵⁸

f) Para Cezalarına İlişkin Davalar

Konsey Tüzüklerinde öngörülen para cezalarının uygulanması yönünden verilen kararlara karşı açılan davalardır.⁵⁹

g) Avrupa Yatırım Bankasına İlişkin Davalar

Avrupa Yatırım Bankasının ilgili bulunduğu bazı uyuşmazlıklara ilişkin davalardır.⁶⁰

h) Yorum Davaları

⁵⁴ ARAT, ATAD, a.g.e. s. 40, DURAK, a.g.e. s. 122, C.H. CHURCH – David PHİNEMORE, European Union and European Community Prentice Hall, London 1994 s. 282, Nanette, A.Em.NEUWAHL 1996 “Article, Parağraph 4. EC. Past Present and Possiple Future 21 February G.M.L. Rev. S. 17

⁵⁵ ARAT, ATAD, a.g.e., s. 40

⁵⁶ ARAT, ATAD, a.g.e., s. 40

⁵⁷ ARAT, ATAD, a.g.e., s. 40 -

⁵⁸ ARAT, ATAD, a.g.e., s. 40

⁵⁹ ARAT, ATAD, a.g.e., s. 40

⁶⁰ ARAT, ATAD, a.g.e., s. 40: ÖZBAKAN, a.g.e., s. 7

Bunlar önkarar yöntemi ile açılan davalardır. Bu davalar Milli Mahkemele-
rin ön karar sistemi ile ABAD'na başvurmaları durumunda, Divan önüne getiri-
len sorunların karara bağlanmasını sağlamaktadır.⁶¹

i) Yürütmenin Durdurulması Davaları

Esas Dava ile birlikte açılan veya sonradan istemde bulunan tedbir niteliğın-
deki davalardır.

Uygulamanın telafisi imkansız sonuçlar doğurmasını önlemek amacını taşı-
maktadır.⁶²

2- ABAD'ın Davadaki Yetkisine Göre Açılan Davalar

Yukarıda vurgulanan davalar genel olarak ABAD'ın idari dava türü olarak
gördüğü davalardır. ABAD'da görülen davaları birer idari dava türü olarak sınıfl-
landırılanların yanında ABAD'ın yetkisine göre davaları sınıflandıranlara da rast-
lanılmaktadır. Bu ölçüte göre ABAD'ın gördüğü davalar aşağıda olduğu şekilde
sınıflandırılmaktadır.⁶³

a) Uluslararası Mahkeme Olarak Gördüğü Davalar

b) Anayasa Mahkemesi Olarak Gördüğü Davalar

c) İdare Mahkemesi Olarak Gördüğü Davalar

d) Medeni Hukuk Davalarına Bakan Mahkeme Olarak Gördüğü Davalar

3- Disiplin Mahkemesi Olarak Gördüğü Davalar

ABAD'ın gördüğü davalar arasında Disiplin Mahkemesi olarak gördüğü da-
vaları belirtmek gerekir. Bu davalar ile komisyonda çalışan kişiler arasında disip-
lin yönünden oluşan uyuşmazlıklar giderilmektedir.⁶⁴

4) Temyizen Görülen Davalar

ABAD'da, Avrupa Birliği İlk Derece Mahkemesi kararları temyizen incele-
nerek karara bağlanmaktadır.⁶⁵

⁶¹ ARAT, ATAD, a.g.e., s. 40; Clive H. CUHURCH – David PHİNEMORE s. 282

⁶² AET. Antlaşması, m. 185, 5, 169, 170; GÖZÜBÜYÜK, İdari Yargı, s. 359

⁶³ FİELD-GENÇ: "ATAD'ın Yetkileri ve İşleyişi" a.g.m., s. 69

⁶⁴ Yüksel İNAN-Sertaç BAŞARAN, "Avrupa Topluluğu Adalet Divanı'nın Yargı Yetkisi"
Amme İdaresi Dergisi, Eylül, 1986, Cilt: 19, Sayı: 3, s. 117

C- Yargılama Usulü

1- Genel Olarak

Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) Yargılama Usulü⁶⁶ Kontinental Kara Avrupası hukuk sistemine benzer bir biçimde yapılmaktadır.

Yargılama usulü tekniği yönünden, Avrupa Demir, Çelik ve Kömür Birliği kurulurken genellikle Fransız İdare hukuku ve yargılama usulünü benimseyen Türkiye idari yargılama Usulünden yararlanılmış bulunmaktadır. Fransız yargılama usulü, Fransız idari yargılama çalışma usulü Avrupa Birliği Adalet Divanı Yargılama Usulüne de uygulanmaktadır. İngilizler de bu yargılama usulüne daha yakındır. Türk idare hukuku ve Türk idari yargılama usul hukuku Fransa'dan alındığından, Türk hukukçularının ve yargıçlarının, ABAD, yargılama usulüne daha iyi intibak edecekleri söylenebilir.⁶⁷

2- Yargılama Usulü

Yargılama Usulü; Yargılamanın safhaları, yazılı safha, sözlü safha, tahkikat, oturumlar, kararlar, görüşmelerin yapılması, hüküm, dil sorunu, delillerin incelenmesi, tarafların temsili, davaya müdahale, gıyap hükümleri, olağan ve olağan üstü kanun yolları, yargılamanın yenilenmesi, üçüncü kişilerin itirazı, son kararın yorumu, eski hale getirme, ön karar koşulları, konusunda istenen kararın yorumu, ön karar başvuruları konusunda izlenen usul, ABAD'ın görüş bildirmesi sırasında izlediği usul, yargılamaya hakim olan ilkeler; kendiliğinden araştırma ilkesi, yargılamada sözlülük ilkesi, yargılamada açıklık ilkesi, yargılamada dolaysızlık ilkesi, yargılamanın mahkeme tarafından yönetilmesi ilkesi, ABAD kararlarının etkisi; Divan kararlarının bağlayıcılığı, Divan kararlarının kesin hüküm niteliği, Divan kararlarının icrası gibi konuları içermektedir.

Sözü geçen idari yargılama konuları ise, geniş bir inceleme konusu olabilecek nitelik taşımaktadır.⁶⁸

Bu nedenle, kısaca vurgulamak gerekirse, Divan Yargılama usulü; yazılı

⁶⁵ İNAN-BAŞARAN, a. g. e. 117 ; Tuğrul ARAT, "Topluluklarda Yargı Denetimi "Avrupa Topluluğu Sempozyumu, Danıştay Yayını, Ankara, 1990, s. 127. GÖZÜBÜYÜK, İdari Yargı, s. 38, 385-397

⁶⁶ GÖZÜBÜYÜK, Yönetmelik Yargı, a.g.e., s.. 277-425

⁶⁷ ARAT, AT Hukuku, a.g.e. 22.10.1993

⁶⁸ ARAT, ATAD, a.g.e., s. 70.; GÖZÜBÜYÜK, Yönetmelik Yargı, a.g.e, 277 vd. AZRAK, Avrupa Topluluklarında İdari Yargının Genel Esasları, a.g.e., s. 124; Cenk Alp DURAK, "Birincil ve İkincil Topluluk Kuralları" Adalet Dergisi, Temmuz, Ağustos, Ankara, 1989, sayı: 4, s. 122

aşama, soruşturma aşaması (yazılı hazırlık dđnemi) ve sđzlđ aşamadan oluşmaktadır.

Yazılı aşamada tarafların iddiaları ve bu iddiaların dayanakları alınır. Bunun sonucu Divan soruşturmaya gerek gđrurse, taraflar ve tanıklar dinlenilmek üzere, Mahkeme önüne çıkar veya kanıt ve belgeleri inceler. Sđzlđ aşamada, taraflar bizzat ya da Avukatları aracılığıyla temsil edilirler. Bundan sonra yargıçlar karar alırlar. Karar açık bir celse ile açıklanır.

Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) nihai, son yargı organı olup, kararlarının temyizi mümkün değildir.⁶⁹

D- Divan Kararlarının Uygulanması

Divan kararları o ülkenin icra organlarınca Anlaşma hükümlerine göre, yerine getirilir.⁷⁰

Bu o ülkenin tenfiz makamının uygun bulunmasına bağlıdır. Yoksa, Divan kararlarının zorla icra gücü bulunmamaktadır. Dolayısı ile zorla icra edecek bir makamda söz konusu değildir.

Ancak bazı durumlarda Divan kararları, tenfiz kararı vermek suretiyle zorla icra edilebilir.

Genellikle tenfiz makamı, Dış İşleri ve Adalet Makamlarıdır.

Tenfiz makamı Divan kararının icrası uygundur, derse; imza ve mühür basarsa, uygulanmak üzere icraya götürülür. Devletler aleyhine bir uygulama yoktur.⁷¹

Divan kararları ancak milli devletlerin tenfiz makamlarının uygun bulmaları ile, antlaşma hükümlerine göre, milli makamlarca ve mahkemelerce icra olunabilecektir.⁷²

S O N U Ç

Konsey, Komisyon, Parlemeto gibi Avrupa birliği asli organlarından sayılan Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) Birlik antlaşmalarının uygulanması ve yorumunda hukuki saygınlığı sağlamakla görevlendirilmiş ve üye ülkeden se-

⁶⁹ AVRUPA TOPLULUĞU VE TÜRKİYE, Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Koordinasyon Genel Müdürlüğü, 2. Bası. Ankara, Ocak, 1993, s. 16

⁷⁰ AET. Anlaşması, m. 192

⁷¹ Tuğrul, ARAT, Avrupa Topluluğu hukuku, yayınlanmamış DersNotları, Ankara, 1.11.1993

⁷² AET, Antlaşması m. 182, 197; Ata şAKMAR, "AET.nda Üye Devletlerin Birinde verilen mahkeme Kararlarının Diğer Devletlerde tanınması ve Tenfizi" Birinci Avrupa Hukuku Haftası, İstanbul, 1979, s. 91

çilmiş hakimlerden oluşan uluslar üstü bir mahkemedir.

Yargı görevi yapan bu mahkeme, yargıçlar ve diğer birimlerden oluşmaktadır. Kararları Divanca temyizen incelenen ve Divanın yükünü hafifleten ve 1987 tarihli Tek Senetle kurulan İlk Derece Mahkemesi teşkilatı Divanın teşkilatı dışında ve onun çalışmalarını tamamlayan alt derecede bir yargısal örgüttür.

Topluluk hukuki ihtilaflarından milli seviyedeki, uyuşmazlıklar ilgili ülkenin milli mahkemelerince de çözümlenebilmektedir. Ancak, Birliğe üye ülkeler arasındaki uyuşmazlıkların ve Birlik işlem ve tasarrutlarına ilişkin uyuşmazlıkların Divanca (ABAD), bunların dışındaki uyuşmazlıkların ise, milli mahkemelerde çözümlenebildikleri görülmektedir. Buna göre, milli mahkemeler de Birlik hukukuna ilişkin davaları görebilmektedir. Ancak, iki konuda milli mahkeme yetkili bulunmamaktadır. Bunlardan birincisi: Millî mahkeme Avrupa Birliği anlaşmaları hakkında yorum yapamaz. Bu konuda Divan yorum yapar. İkincisi: Birlik organları, işlemleri ve tasarrufları iptali konusu olursa Divan (ABAD) karar vermektedir. Avrupa birliği hukuku kaynaklarının yorumu ve bu kaynakların iptali, milli mahkemelerden istenilse de bunu milli makam ve mahkeme yapamaz. Divan bir tür Anayasa Mahkemesine, bir tür idare mahkemesine benzetilmektedir. Avrupa Tek Senedi ile kurulan ilk derece mahkemesi kararlarını temyizen incelemektedir.

Divan, ilk derece mahkemesi ve temyizen divanın yetkisine giren konulara ilişkin olarak açılan; iptal, ihmal, tazminat (tam yargı), ihlal, yatırım Bankasına, personele, para cezaları, ön karar, yürütmeyi durdurma davalarını çözümlenmekte ve bunun dışında ilk derece mahkemesinin kararlarını temyizen incelemekte, disiplin mahkemesi olarak görev yapmakta ve diğer Avrupa Birliği hukuku kaynaklarına göre, yetkisine giren diğer davalara bakmaktadır. Divanca verilen kararlar kesin hüküm niteliğinde olup, bu kararlar, fertleri, kurumları, milli mahkemeleri, yürütme, yasama ve yargı organlarını bağlayıcı nitelik taşımaktadır.

Divanda açılan davaların yargılama usulünde, Fransa ve Fransa İdarî yargılama uygulamasından esinlenen Türkiye İdarî Yargılama usul ve tekniğinden geniş ölçüde yararlandığı görülmektedir.

Divan kararlarının uygulanması, milli makam, merci, mahkemelerinin onayı ile mümkün olabilmektedir. Tenfiz makamının onayı ile uygulanabilmektedir. Zorla icra gücü bulunmamaktadır.